

KUNNIAAN LIITTYVÄN VÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN POLIISITYÖSSÄ

Kunniamotiivi rikosilmoituksissa
Maarit Oksanen

9/2017

Tiivistelmä

Tekijä Maarit Oksanen	Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike Poliisi (AMK)	
Julkaisun nimi Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen poliisityössä - Kunniamotiivi rikosilmoituksissa	Julkisuusaste Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi Jaakko Kauppila, Heli Jalander ja Pirjo Jukarainen	Opinnäytetyön muoto Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä <p>Tutkimuksen aiheena on kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen. Kyseessä on laadullinen tapaustutkimus. Tarkoituksena on luoda kokonaisvaltainen ymmärrys aiheesta sekä helpottaa kunniamotiivin erottamista. Kunniaan liittyvällä väkivallalla tarkoitetaan perheen tai suvun piirissä tapahtuvaa ja kunnianormien puolustamiseen liittyvää väkivaltaa. Yleisimmin sen kohteena on tyttö tai nainen, mutta toisinaan myös pojat ja miehet.</p> <p>Tutkimuksen tietoperusta muodostuu ajankohtaisesta ja kansainvälisestä tiedosta ja tutkimuksesta kunniaan liittyvästä väkivallasta. Työssä esitellään myös käytettävissä olevia uhka-arviomenetelmiä. Empiirisessä osiossa tarkastellaan, kuinka kunniamotiivi näkyy Suomen poliisin vuonna 2016 kirjaamissa rikosilmoituksissa. Tutkimusaineisto analysoitiin kvalitatiivisen sisällönanalyysin avulla vertailemalla rikosilmoituksissa havaittuja kunniamotiivin signaaleja toisiinsa. Samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien perusteella kunniamotiivin esiintyminen luokiteltiin ja aiheesta luotiin johtopäätöksiä.</p> <p>Tulosten perusteella voidaan todeta, että tarvitaan lisää kohdennettua koulutusta kunniaan liittyvästä väkivallasta sekä eri kulttuureista. Kunniaan liittyvän väkivallan voi helposti sekoittaa lähisuhdeväkivaltaan. Poliisin käytössä olisi hyvä olla yhtenäinen työkalu kunniamotiivin tunnistamiseksi. Sidosryhmien ja viranomaisten yhteistyö on tärkeää kunniaan liittyvän väkivallan uhan alla elävien auttamiseksi. Poliisin roolia yhteiskunnassa luotettavana ja turvallisena viranomaisena tulee korostaa. Lisäksi tarvitaan valistusta ihmisoikeuksista ja yhteiskunnan laeista sekä maahanmuuttajille että muille yhteiskunnassa oleville erillisille uskonnollisille ja kulttuuriyhteisöille. Avoimuutta ja keskustelevaa ilmapiiriä tulee lisätä. Olennaista on myös suomen kielen opettaminen maahanmuuttajille kommunikoinnin helpottamiseksi ja yhteiskuntaan sopeutumiseksi. Eristäytyminen johtaa väkivallan uhrin todennäköisesti vain hankalampaan asemaan.</p>		
Sivumäärä 32	Tarkastuskuukausi ja vuosi 9/2017	Opinnäytetyökoodi (OPS) AMK2015ONT

Avainsanat

Kunniaan liittyvä väkivalta; kunnia; kulttuuri; patriarkaalinen arvomaailma; motiivi; klaani; uhka-arvio

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus.....	2
1.2 Tutkimuksen toteutusmuodot.....	3
1.3 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajausta.....	3
1.4 Tutkimuksen rakenne.....	3
2 KUNNIAAN LIITTYVÄ VÄKIVALTA	4
2.1 Keskeisten käsitteiden määrittely	4
2.2 Kunniaan liittyvän väkivallan taustatekijöitä historiassa.....	5
2.2.1 Kluanimentaliteetti	5
2.2.2 Moderni vs. esimoderni kunniaikäsite	5
2.3 Kunniaan liittyvän väkivallan esiintyminen	6
2.4 Kunniaan liittyvä väkivalta Suomessa	7
3 KUNNIAAN LIITTYVÄN VÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN	7
3.1 Motiivi	7
3.2 Kunniamotiivi	8
3.3 Signaaleja mahdollisista kunniakonflikteista.....	9
3.4 Viranomaisyhteistyö kunniaan liittyvän konfliktin yhteydessä.....	10
3.5 Ihmisoikeusliiton suositukset poliisille kunniaan liittyvissä väkivaltatapauksissa....	10
3.6 Poliisin ennalta estävä työ.....	11
3.7 Haasteet kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa ja tutkinnassa	12
4 UHKA-ARVIOMENETELMÄT	12
4.1 Structured Professional Judgement SPJ	12
4.2 PATRIARCH.....	13
4.3 SARA:SV ja B-Safer	13
4.4 Marak	15
5 TUTKIMUSPROSESSI	15
5.1 Tutkimuksen lähtökohta.....	15
5.2 Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä	16
5.3 Tapaustutkimus ja laadullinen sisällönanalyysi.....	16
5.4 Tutkimuksen toteutus.....	17
5.4.1 Raaka-aineiston käsittely	19
5.4.2 Tutkimusaineiston kuvaus	20
5.4.3 Aineiston analyysi.....	21
6 TUTKIMUSTULOKSET	22
6.1 Aineiston rikosnimikkeet rikosilmoituksissa kunniaan liittyvästä väkivallasta	22
6.2 Kunniamotiivin ilmeneminen aineiston rikosilmoituksissa.....	24
6.3 Kunniamotiivin ilmeneminen ilmoitusten eri osissa ja tutkinnan eri vaiheissa.....	27
6.4 Yleisiä huomioita kunniaan liittyvän väkivallan tapauksista.....	28
6.5 Yhteenveto	28
7 POHDINTA	29
7.1 Poliisin rooli kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa ja ennaltaehkäisyssä ...	29
7.2 Tutkimuksen arviointi	30
LÄHTEET	33

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus

Tutkimuksen aiheena on kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen ja erityisesti kunniamotiivin erottaminen. Tutkimusaihe kuuluu psykologian, sosiaalipsykologian ja kriminologian alaan. Kunniaan liittyvää väkivaltaa tutkitaan tarkastelemalla, kuinka kunniamotiivi näkyy poliisin kirjaamissa rikosilmoituksissa. Lisäksi tutkimuksessa käsitellään kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä tyypillisimmillään esiintyneitä rikosnimikkeitä ja ilmiön erityispiirteitä. Työssä esitellään menetelmiä kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi. Tavoitteena on luoda kokonaisvaltaista ymmärrystä helpottamaan kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamista poliisityössä Suomessa.

Suomessa on monenlaisia kulttuureja ja erilaisia yhteisöjä, joilla on omat tapansa ja perinteensä. Maahanmuuttajien osuus Suomen väestöstä on kasvanut olennaisesti viime aikoina turvapaikanhakijoiden myötä, ja kulttuurien kirjo tulee monipuolistumaan myös tulevaisuudessa tuoden mukanaan myös eri kulttuureille ominaisia negatiivisia tapoja, uskomuksia ja ilmiöitä. Kunniaan liittyvän väkivallan uhkaa voi esiintyä maahanmuuttajien osalta myös 2. ja 3. polven maahanmuuttajilla, mikä korostaa kulturellin arvomaailman säilymis-kykyä vieraassakin ympäristössä. Poliisin on tärkeää olla valveutunut tunnistamaan ja kohtaamaan näitä ilmiöitä. Tulevaisuudessakin yhteiskunnassamme tulee voida turvata ihmisoikeudet, ylläpitää sivistyneen valtion tapoja ihmisoikeuksien suojelemiseksi ja varmistaa myös naissukupuolen oikeudenmukaisen kohtelun maassamme eri uskonnoista tai kulttuuritaustoista huolimatta. Kunniaan liittyvää väkivaltaa tulee estää mahdollisimman tehokkaasti. (Lidman 2015, 197–198.)

Suomen poliisi hyötyy tutkimuksesta siten, että tulevaisuudessa kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen paranee, kun tietoisuus aiheesta käytettävistä olevista uhka-arvion työkaluista kasvaa. Tulevaisuudessa voidaan mahdollisesti luoda tehokkaampia ja yhtenäisiä työkaluja kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta estämiseksi sekä koulutuksen kohdentamiseksi. Tätä kautta myös kunniaan liittyvän väkivallan uhan piirissä elävien henkilöiden turvallisuutta ja oikeusturvaa voidaan parantaa.

1.2 Tutkimuksen toteutusmuodot

Tämän opinnäytetyön tietoperusta ja lähtökohdat muodostuvat kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseen liittyvästä ajankohtaisesta tiedosta kansainvälisesti ja Suomessa. Aihetta käsitellään viranomaisnäkökulmasta etenkin poliisin ennalta estävän toiminnan kannalta. Tutkimusaineisto koostuu vuonna 2016 poliisin kirjaamista rikoksista, joissa esiintyy kunniaan liittyvää väkivaltaa. Aineiston analyysi toteutetaan laadullisin menetelmin.

Työn viitekehys perustuu ajankohtaiseen tietoon kunniaan liittyvästä väkivallasta. Kunniaan liittyvästä väkivallasta on olemassa paljon englanninkielistä tietoa ja tutkimustuloksia sekä ruotsinkielisiä tutkimuksia pohjoismaissa havaituista tapauksista. Suomessa aihetta on käsitelty monissa erilaisissa artikkeleissa, opinnäytetöissä ja raporteissa eri toimijoiden näkökannalta. Parhailtaan Suomessa on työn alla aiheesta myös kaksi väitöskirjaa.

1.3 Tutkimuskysymykset ja aiheen rajaus

Tutkimuskysymys on: Miten kunniamotiivi näkyy poliisin kirjaamissa rikosilmoituksissa?
Apukysymys on: Millaisia kunniaan liittyvän väkivallan tapauksia on kirjattu vuonna 2016?

Tässä tutkimuksessa keskitytään kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseen. Teoriaosassa aihetta käsitellään yleisellä tasolla maailmanlaajuisena ilmiönä. Tutkimuksen empiirisessä osiossa kohderyhmänä ovat poliisin tietoon tulleet kunniaan liittyvän väkivallan tapaukset Suomessa 1.1. – 31.12.2016.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisesta eri viranomaistahojen antamien suositusten ja aiempien kansainvälisten tutkimusten valossa. Luvussa 2 määritellään keskeiset käsitteet ja esitellään aiheen tietoperusta sekä yleisesti että Suomen mittakaavassa. Luku 3 käsittelee kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamista. Luvussa 4 esitellään erilaisia uhka-arviomenetelmiä, joita kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä voidaan käyttää. Tutkimuksen empiirisen osion lähtökohta, metodit ja toteutus esitellään luvussa 5. Empiirisessä osiossa teoreettista viitekehystä peilataan vuonna 2016 kirjattuihin rikosilmoituksiin, joissa esiintyy kunniaan liittyvää väkivaltaa.

Tutkimuksen tulokset esitellään luvussa 6, jonka jälkeen luvussa 7 pohditaan tutkimuksen perusteella tehtyjä johtopäätöksiä.

2 KUNNIAAN LIITTYVÄ VÄKIVALTA

Kunniaan liittyvä väkivalta tuo monelle aluksi mieleen kunniamurhat. Nämä ovat ääriesimerkkejä kunniaan liittyvästä väkivallasta, joka yleisimmillään käsittää lievempiä, joskin rikoksen tunnusmerkit täyttäviä piirteitä. Kunniaan liittyvää väkivaltaa ovat kaikki henkisen ja fyysisen väkivallan muodot, johon voidaan sisällyttää esimerkiksi seuraavat väkivallan muodot: vainoaminen, pakkoavioliitot ja muu henkinen tai fyysinen pakottaminen (tiukka liikkumisen kontrollointi, kieltä opiskella), naisten ja tyttöjen ympärileikkaukset, laittomat uhkaukset, pahoinpitelyt, ihmiskauppa, kasvojen turmeleminen hapolla, raiskaus esim. sodan aikana, itsemurha, murha (Salmenkangas 2006, 3 – 4).

2.1 Keskeisten käsitteiden määrittely

Keskeisiä käsitteitä tässä opinnäytetyössä ovat kunniaan liittyvä väkivalta ja patriarkaalinen arvomaailma.

Kunniaan liittyvä väkivalta on perheen tai suvun piirissä tapahtuvaa, kunniannormien puolustamiseen liittyvää ihmisoikeuksia rikkovaa väkivaltaa (Salmenkangas 2006, 5). Se on henkilön fyysistä tai psyykkistä painostusta tilanteessa, jossa hänen epäillään loukanneen yhteisöllisiä siveysperiaatteita. Patriarkaalisen arvomaailman näkökulmasta tällainen epäilty teko aiheuttaa julkista häpeää koko perheelle tai yhteisölle. Kunniaan liittyvällä väkivallalla tarkoitetaan perheen tai suvun piirissä tapahtuvaa ja kunniannormien puolustamiseen liittyvää väkivaltaa. Yleisimmin sen kohteena on tyttö tai nainen, mutta toisinaan myös pojat ja miehet. (MLL 2016.)

Kunniaan liittyvä väkivalta ei ole sidoksissa uskontoon, vaan pikemminkin kulttuuriin ja perinteisiin arvoihin. Kunniaan liittyvän väkivallan taustalla on yleensä käsitys kunniansta niin, että naisen kunniaton käytös uhkaa perheen tai suvun miesten kunniaa. Kunniallisuuden katsotaan näissä kulttuureissa olevan miehen ominaisuus, ja se riippuu pääosin siitä, kuinka perheen naiset käyttäytyvät. Siten heille on erityisen tärkeää, että miehet kontrolloivat perheenjäsentensä seksuaalisuutta. Kunniaan liittyvä väkivalta käsittää mm. väkival-

taa, murhia, pakkoavioliittoja ja uhkia pakkoaviolittoihin liittyen. (Meloy & Hoffmann 2014, 270.)

Patriarkaalinen arvomaailma tarkoittaa isän valtaan perustuvaa arvomaailmaa. Patriarkaalisuus viittaa yhteiskuntajärjestykseen, jossa miehet ovat etuoikeutettuja sukupuolensa takia. Patriarkaalisissa kulttuureissa kunnia liitetään usein naisen seksuaalisuuden kontrollointiin. Kaikilla merkittävillä yhteiskunnilla ja uskonnoilla on ollut samankaltaiset juuret naisen seksuaalisuuden vartioinnissa. Kunnian merkitys on ollut korostunut myös eurooppalaisessa ja länsimaisessa kokemushistoriassa, koska kulttuurikäsitteet kaikissa suurissa yhteiskunnissa ovat perustuneet kollektiivisuudelle ja patriarkaalisuudelle. (Tammisalo-Savolainen 2009, 33–35.)

2.2 Kunniaan liittyvän väkivallan taustatekijöitä historiassa

2.2.1 Klaanimentaliteetti

YK:n raportti *Arab Human Development Report 2014: Towards Freedom in the Arab World* kuvaa yksilötason seurauksia siitä, kun perheet, klaanit ja uskonnolliset yhteisöt ohjaavat yhteiskuntia. Tätä kutsutaan klaanismiksi, jossa on kyse yhteiskunnista, joissa eri instituutiot muodostavat yhteen liittyvän ketjun, joka kaventaa yksilön vapautta. Se alkaa kasvatuksen alusta jo lapsena perheessä ja jatkuu koulutusinstituutioiden ja työelämän kautta ja päättyy ulko- ja sisäpoliittiseen maailmaan. Yksilö kulkee näiden ketjussa olevien linkkien kautta ja niissä kussakin hänestä viedään pois osa vapautta. YK:n raportin mukaan klaanimentaliteetti painottaa alistamista ja on uhka ihmisen itsenäisyydelle ja älylliselle rohkeudelle sekä ainutlaatuisen ja autenttisen ihmisyyden ytimen kehittymiselle. Kunnia-käsite vaihtelee eri kulttuureissa ja yhteyksissä. Sillä on täysin erilaiset merkitykset modernissa yhteiskunnassa verrattuna esimoderniin yhteiskuntaan. Kunnia-käsitteen merkitys voi myös vaihdella kansojen välillä, vaikka niillä olisi sama tai eri etninen alkuperä samassa valtiossa. Kunnia-käsitteen sisältö määräytyy näin ollen sosiokulttuurisen kontekstin pohjalta. (Schlytter 2016, 31.)

2.2.2 Moderni vs. esimoderni kunnia-käsitys

Modernissa ja esimodernissa kontekstissa kunnian keskeinen ero on yhteys kunnian ja väkivallan välillä. Esimodernissa kontekstissa miesten odotetaan käyttävän väkivaltaa puolustaakseen kunniaansa, kun taas modernissa kontekstissa asia on pikemminkin päinvas-

toin. Modernissa yhteiskunnassa kunniallisen ihmisen ei tule reagoida loukkauksiin aggressiivisesti. Kunniaan ja häpeään liittyvä väkivalta seuraa sosiaalista säännöstöä ja on sosiaalisesti välttämätöntä. Kunnia voi olla sidoksissa sääntöjen noudattamiseen ja se voi motivoida ja ”oikeuttaa” väkivaltaa. Kunniaa voi korostaa myös perustavanlaatuisella, mentaalaisella arvotuksella, kasaantuneella symbolisena pääomana. Tämän viimeisen kategorisoinnin voidaan kuvata olevan yleispätevä. Se käsittää kunnian siten kuin se ymmärretään esimodernissa ja modernissa yhteiskunnassa. (Schlytter 2016, 30 – 31.)

2.3 Kunniaan liittyvän väkivallan esiintyminen

Kunniaan liittyvä väkivalta on maailmanlaajuinen ilmiö. Sitä esiintyy patriarkaalisen arvomaailman kulttuureissa sekä mm. romanikulttuurissa sekä Jehovan todistajien ja lesta-diolaisten keskuudessa. Kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy muun muassa Saudi-Arabiassa, Irakissa, Iranissa, Jemenissä, Jordaniassa, Syyriassa, Israelissa, Egyptissä, Marokossa, Turkissa, Intiassa, Pakistanissa, Nepalissa, Afganistanissa, Bangladeshissa, Ugandassa, Kongossa, Brasiliassa, Ecuadorissa, Euroopan ja Yhdysvaltojen alueella sekä kurdien keskuudessa. Kunniaan liittyvä väkivalta ei ole uskontosidonnaista vaan johtuu kulttuurisista käytänteistä ja rakenteista, kuten tavoista ja uskomuksista, jotka tukevat naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Laajasti ajateltuna kunniaan liittyvän väkivallan voidaan katsoa kattava muun muassa entisaikojen aatelisten kaksintaistelut, häpeärangaistukset sekä monet muut yksityisellä ja julkisella paikalla tapahtuvat nöyryytykset ja väkivallanteot sekä järjestelmälliset raiskaukset sodissa. Lisäksi siihen voidaan lukea miesten miehiin kohdistamia tekoja, kuten verikostot, joiden tarkoituksena on nimenomaan suvun kunnian puolustaminen. Verikosto oli yleinen koko Euroopassa esikristillisinä aikoina ja keskiajalla, nykyään sitä esiintyy muun muassa Balkanilla, Kaukasuksella, Sisiliassa ja Korsikalla. Suomessa verikostosta puhutaan lähinnä romanikulttuurin yhteydessä. (Lidman 2015, 197–198.)

Kunniaan liittyvää väkivaltaa ja sen ääri-ilmiötä, kunniamurhaa, esiintyy tietyissä kulttuureissa, jotka sijaitsevat maantieteellisesti Aasiassa, Arabian niemimaalla, Lähi-Idässä, Pohjois-Afrikassa, osissa Itä- sekä Länsi-Afrikkaa sekä eräillä Etelä-Amerikan alueilla (Tauro, T. & van Dijken 2009).

2.4 Kunniaan liittyvä väkivalta Suomessa

Ihmisoikeusliiton selvityksessä käytetyssä aineistossa yleisimpiä Suomen poliisin käyttämiä rikosnimikkeitä kunniaan liittyvän väkivallan alalta olivat pahoinpitely (18 ilmoitusta) ja laiton uhkaus (10 ilmoitusta). Tyypillisimmillään laittomat uhkaukset olivat tappouhkauksia. Ihmisoikeusliiton käyttämään tutkimusaineisto sisälsi vain yhden lievän pahoinpitelyn. Yhteenvetona selvityksessä todettiin, että pahoinpitelyjen alhainen määrä tutkimusaineistossa viittaa tosiasiaan, että lievät tapaukset jäävät usein ilmoittamatta poliisille. Muita aineistossa esiintyneitä rikosnimikkeitä olivat kunnianloukkaus (3 ilmoitusta) ja vahingonteko, viestintäsalaisuuden loukkaus, murha, murhaan yllytys, avunanto murhaan, murhan yritys, tapon yritys, vainoaminen, ihmiskauppa sekä törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu. (Hansen, Sams, Jäppinen & Latvala 2016, 141.)

3 KUNNIAAN LIITTYVÄN VÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN

Viranomaisten on vaikea tunnistaa kunniaan liittyvää väkivaltaa. Eri viranomaistahot Suomessa ovat luoneet aiheeseen ohjeita ja suosituksia. Suomen poliisilla ei ole vielä käytössään yhtenäisiä arviointityökaluja tämän tyyppisen väkivallan uhan arviointiin. Muualla Euroopassa ja esimerkiksi Ruotsissa on käytössä PATRIARCH- järjestelmä, joka esitellään tarkemmin luvussa 4.2. Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL ovat luoneet oppaita viranomaisten käyttöön kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi. Aiheesta on lisäksi valmistumassa OTM Tuuli Hongin tekemä väitöskirja kunniaväkivallan uhrin oikeudellisesta asemasta Suomessa sekä Ihmisoikeusliiton selvitys viranomaisten kyvystä tai kyvyttömyydestä tunnistaa ja käsitellä kunniaväkivaltatapauksia.

3.1 Motiivi

Motiivit eli vaikuttimet ovat ihmisen käyttäytymistä ohjaavien viettien laukaisemia vaistoja, tarpeita, tunteita, aikoja ja päämääriä jonkin asian tekemiseen tai tekemättä jättämiseen. Motiivi on käyttäytymisen psyykinen tai fysiologinen syy. Motiivit jaetaan kolmeen eri kategoriaan; orgaanisiin, sosiaalisiin ja psykologisiin motiiveihin. Orgaaniset motiivit liittyvät fysiologisiin perustarpeisiin, kun taas sosiaaliset motiivit liittyvät ihmisten väliseen kanssakäymiseen ja psykologiset motiivit käyvät ilmi esimerkiksi uteliaisuutena. Osa motiiveista ovat ihmisellä synnynnäisinä, osa on opittuja. Synnynnäisillä motiiveilla

tarkoitetaan fysiologisia perustarpeita, kuten unen, hengittämisen, ravinnon ja veden tarve. Myös vietit ja niiden laukaisemina syntyneet vaistot (itsesäilytysvaisto ja lisääntymisvaisto) pohjautuvat perimään. Opitut motiivit toimivat sekundäärisinä ylläkkeinä tai kannustimina, jotka eivät tähtää perustarpeiden tyydyttämiseen, vaan ne saavat ihmisen haluamaan jotain, vaikka olisikin epävarmaa, pitäisikö hän siitä, mitä haluaa. (Sandström 2010, 125)

A.H. Maslowin kehittämä motiivihierarkiamalli, toiselta nimeltään tarvehierarkiamalli, jakaa motiivit puute- ja kehittymismotiiveihin. Puutemotiivit tulevat ilmi puuttuvan asian tarpeena. Kehitysmotiivien ansiosta ihminen pyrkii suorituksiin, joiden kautta hän saa tyydytystä ja tunteen persoonana kehittymisestä. Korkeimmalla tasolla motiivihierarkiamallissa ovat itsensä toteuttamisen motiivit. Ennen kuin ihminen voi motivoitua pyrkimään itsensä kehittämiseen tai uuden luomiseen, täytyy hänen saada perustarpeensa tyydytetyiksi. Motiivihierarkiamallin oheen on otettu käyttöön myös tiedostetut ja tiedostamattomat motiivit. Tiedostetut motiivit laukaisevat toiminnan, jolla on tarkoitus ja päämäärä. Ne voidaan ilmaista sanallisesti ja syyt ja seuraukset ovat pohdittavissa kognitiivisella tasolla. Tiedostamattomat motiivit liittyvät sosiaalisiin tilanteisiin ja ne ovat sidoksissa tunteisiin. (Sandström 2010, 126 -127)

3.2 **Kunniamotiivi**

Kulttuuripiireissä, joissa moraalisen kunnian käsite on keskeisessä asemassa, tulee sekä miesten että naisten vaalia kunniaansa. Naisille kunnia tarkoittaa kunniallista ja siveellistä käyttäytymistä. Miehillä kunnia tarkoittaa kunniallisia ja siveellisiä perheenjäseniä. Näin ollen miehen kunnia on riippuvainen naisen käyttäytymisestä. Kunnia-ajattelun kautta miehelle annetaan vastuu varmistaa, että suvun tai perheen kunniaa ei menetetä. Kunnian tahraantuessa tai jos sille on olemassa uhka, tulee miehen toimia kulttuuriperinteen mukaisesti. Tämä voi ilmentyä puheena oman ja koko perheen kunnian ”palauttamisesta”, vaikka oletettavasti tilanne ei voi koskaan enää palatakaan entiselleen. Kunniamotiivi toimii myös niin päin, että mikäli mies ei osoita välittävänsä kunniansa puolustamisesta, hän voi joutua itse yhteisönsä paheksumaksi. Huhuilla on kunnian menetyksessä keskeinen rooli. Myös todellisuuden perustumattomat huhut saattavat vahingoittaa perheen kunniaa, jos yhteisössä riittävän moni uskoo niihin. On mahdollista, että itse käyttäytymissääntöjen rikkominen on vähemmän merkityksellistä kuin se, miten laajasti sääntöjen rikkomisesta tiedetään. Esimerkiksi tilanteessa, jossa tyttö on ollut esiaviollisessa sukupuoliyhteydessä, ei välttä-

mättä koidu suurempia ongelmia, jos teko voidaan salata muulta yhteisöltä, ja nuoret saataan avioliittoon mahdollisimman nopeasti. (Salmenkangas 2006, 8.)

Keskeisin erottava tekijä kunniaan liittyvän väkivallan ja muun väkivallan välillä on lähiyhteisön rooli. Muissa väkivaltatapauksissa henkilö toimii tavallisesti yksin. Kunniaan liittyvässä väkivallassa useat suvun jäsenet voivat osallistua väkivaltaisten toimien valmisteluun tai toteuttamiseen. Tämä tapahtuu yhteisöllisen kunnian menettämisen pelossa. Väkivaltaisesti käyttäytyvä henkilö voi myös toimia yksin, mutta hän tietää tai uskoo yhteisön tukevan häntä. Henkilö tuntee kunniansa loukatuksi koko yhteisön silmissä. (Salmenkangas 2006, 3)

3.3 Signaaleja mahdollisista kunniakonflikteista

Kunniaan liittyvän väkivallan uhan tunnistamiseen liittyen Voimavarakeskus Monikan Natalie Gerbert (2015) listaa useita signaaleja: seurustelu tai ystävyys henkilön kanssa, jota perhe ei hyväksy, avioero tai avioliitosta kieltäytyminen, siveetön pukeutuminen tai liiallinen länsimaistuminen, huhut siveettömästä käyttäytymisestä, jatkuva kontrolli, perheen ulkopuolisten kontaktien tai ystävien puute, huonot välit äidin kanssa, konkreettiset suunnitelmat pakkoavioliittoa varten, neitsyyden tarkistukset, korjaavat leikkaukset, saattaja mukana kaikkialla ja kontaktien välttäminen vastakkaisen sukupuolen kanssa. Kunniaan liittyvä väkivaltaa esiintyy myös muiden suljettujen yhteisöjen kuten romaniväestön ja uskonnollisten yhteisöjen, esimerkiksi Jehovan todistajien ja vanhoillislestadiolaisten keskuudessa.

Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa käytetään riskisignaalien pohdintaa. Tällöin tarkastellaan kokonaisuutta, johon vaikuttavat mm. kulttuuripiiri, epätavallinen käyttäytyminen, perheen tilanne (esimerkiksi vanhempien sisarusten avioituminen nuorena) tai matka entiseen kotimaahan (Salmenkangas 2006, 15 -16.) Taustalla voi olla esimerkiksi fyysinen pahoinpitely, lähestymiskielto, raskaus, raiskaus, uhkaus tai päätös kunnian palauttamisesta, maahanmuuttajalla suomalainen seurustelukumppani, muiden yhteisön jäsenten uhkaaminen väkivallalla tai epäilty teko, joka on aiheuttanut julkista häpeää ja perhe on kääntynyt uhria vastaan (Tauro, T. & van Dijken 2009).

3.4 Viranomaisyhteistyö kunniaan liittyvän konfliktin yhteydessä

Kunniaan liittyvien konfliktien yhteydessä on tärkeää saada uhri pois väkivallan uhan piiristä. Tämä tarkoittaa äärimmillään siteiden ja kaiken yhteydenpidon katkaisemista toiseen osapuoleen ja siten koko yhteisöön. Yksilöiden ja yhteisöjen kanssa tehtävällä viranomaisyhteistyöllä voidaan ajan myötä vaikuttaa heidän asenteisiinsa ja käyttäytymiseensä. Keskeisiä yhteistyöviranomaisia ovat poliisi, nuorisotyöntekijät, sosiaali-, terveys- ja ope- tushenkilöstö, oppilashuoltoryhmät, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten henkilöstö, erityisesti maahanmuuttajien kanssa työskentelevät, kotouttamishjelmien ja kotoutumis- suunnitelmien tekijät, työ- ja elinkeinotoimistojen ja seurakuntien työntekijät, kielikoulu- tusta tarjoavat henkilöt, syyttäjät ja tuomarit. (Sisäasiainministeriö 2011, 8, 18.)

Yksilön kautta tehtävän asennemuutostyön haasteena on tunnistaa ja tavoittaa yhteisön avainhenkilöt, joiden henkilökohtainen mielipide on erityisen painava yhteisön sisällä. Asenteisiin ja käyttäytymiseen vaikuttamalla päästään kiinni yhteisön haitallisiin perinteisiin. On tärkeää huomioida, että yksilön henkilökohtaisen asennemuutoksen vaikutusmah- dollisuudet yhteisön asenteisiin riippuvat hänen asemastaan yhteisössä. Lisäksi on tärkeää kyetä turvaamaan yksilön mahdollisuus säilyttää asemansa yhteisön jäsenenä myös kon- fliktin jälkeen. Tähän vaikuttavat muun muassa yksilön sukupuoli, ikä ja yhteiskuntaluok- ka. (Sisäasiainministeriö 2011, 8.)

3.5 Ihmisoikeusliiton suositukset poliisille kunniaan liittyvissä väkivaltatapauksissa

Ihmisoikeusliitto listasi selvityksessään kehittämistarpeita poliisiin, oikeusprosesseihin ja lainsäädäntöön. Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi poliisiin tulisi rikostutkin- nassa kiinnittää laajemmin huomiota motiiveihin kunniamotiivin tunnistamiseksi. Esimer- kiksi kunniaan liittyvän väkivallan yhteisöllisiin piirteisiin tulee kiinnittää erityistä hu- miota. Yhteisöllisten piirteiden huomioiminen rikosprosessin kaikissa vaiheissa parantaa tutkinnan laatua sekä auttaa yhtenäistämään oikeuskäytäntöä. Lisäksi tämä parantaa uhrin oikeuksia ja turvallisuutta. Ihmisoikeusliitto tähdentää, että ilmoituskynnyksen madalta- miseksi on kehitettävä uusia toimenpiteitä. On kyettävä varmistamaan, että rikosilmoituk- sia vastaanottavat viranomaiset tunnistavat kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteet. Poliisiorganisaatiossa tulee olla kunniaan liittyvän väkivallan konsultaatiomalli. Tämän avulla voidaan varmistaa, että organisaatiossa on yleisesti tiedossa mahdollisuus konsultoi- da organisaation sisäisiä asiantuntijoita. (Hansen & al. 2016, 162.)

Ihmisoikeusliiton selvitys osoitti, että kunniaan liittyvää väkivaltaa koskevissa rikosprosesseissa on tärkeää huomioida erityisesti se, että rikoksen uhri saa riittävästi tietoa prosessin kulusta ja siihen liittyvien toimenpiteiden järjestyksestä sekä kunkin vaiheen vastuuviranomaisista. Uhrille tulee aina tehdä erityisen tuen tarpeen arvio ja hänet tulee ohjata käytettävissä oleviin tukipalveluihin sen mukaisesti. Uhrilla tulisi olla nimetty tukihenkilö rikosprosessin aikana sekä tarvittaessa myös mahdollisuus pätevän tulkin käyttöön. Ihmisoikeusliitto tähdensi, että moniammatillista yhteistyötä on lisättävä ja kehitettävä. Poliisin ja syyttäjän välistä yhteistyötä esitutkinnan aikana tulee edistää erityisesti epäiltäessä kunniaan liittyvän motiivin liittyvän väkivaltarikoksen taustalle. Poliisille on kehitettävä käytännön työvälineitä kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa käytettäväksi. Näitä ovat esimerkiksi esitutkinnassa käytettävät erityiset kysymysrungot, kuten PATRIARCH. (Hansen & al. 2016, 162.)

Ihmisoikeusliitto korosti, että kansallisen rikoslainsäädännön soveltuvuutta kunniakäsityksiin liittyviin rikoksiin tulee selvittää. Tällöin tulee myös arvioida mahdollisuutta kehittää lainsäädäntöä siten, että esitutkinnassa ja oikeusistuimissa huomioidaan rikosten yhteisöllinen luonne. Lisäksi Ihmisoikeusliiton selvitys ehdotti, että avioliittoon pakottamisesta tulisi kriminalisoitava omana rikosnimikkeenä. Samoin tulisi kriminalisoida myös aiheeseen olennaisesti liittyvä ulkomaille houkutteleva pakkoavioliitto varten Istanbulin sopimuksen edellytysten mukaisesti. Samoin mahdollisuudet avioero-prosessin helpottamiseen ja nopeuttamiseen pakkoavioliittotapauksissa tulisi arvioida. Näin esimerkiksi harkinta-ajan poistaminen ja lyhytkestoisen pakkoavioliiton mitätöinti mahdollistuisi ilman avioero-prosessia. (Hansen & al. 2016, 162.)

3.6 Poliisin ennalta estävä työ

Poliisiorganisaatiossa kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseen ovat erikoistuneet Ennalta Estävän Toiminnan ryhmät eli EET –ryhmät kussakin poliisilaitoksessa. Ne toimivat läheisessä yhteistyössä Rikostiedustelu- ja Analyysiyksiköiden eli RTA-yksiköiden sekä tutkintaryhmien kanssa.

Poliisin ennalta estävä työ tähtää estämään väkivallan teot ennalta tai katkaisemaan alkaneen väkivallan mahdollisimman varhain. Viranomaisten yhteistyö eri sidosryhmien ja yhteisöjen kanssa auttaa ehkäisemään kunniaan liittyvää väkivaltaa. Poliisi pyrkii yhteisö-

jen kanssa käytävien keskustelujen kautta huolehtimaan siitä, että potentiaaliset konfliktien osapuolet tuntevat Suomen lainsäädäntöä mm. väkivaltarikosten ja avioliittokäytäntöjen osalta. Poliisin ennalta estävä työn kannalta on tärkeää selvittää väkivallan motiivi. On mahdollista, että ilmi tulleen kunniaan liittyvän väkivaltatapauksen lisäksi perheessä on myös muita uhreja tai henkilöitä, jotka ovat vaarassa joutua uhreiksi tulevaisuudessa. (Rautiokoski & Janhunen-Ruusuvuori 2016, 82.)

3.7 Haasteet kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa ja tutkinnassa

Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamista vaikeuttaa ennen kaikkea se, että poliisin tietoon tulee vain murto-osa lievistä väkivaltatapauksista. Kunniaan liittyvän väkivaltatapauksen rikostutkinnassa erityispiirteenä on tilanteeseen liittyvä häpeä ja kunniaan liittyvä kontrolli. Jo väkivallanteosta kertominen voidaan katsoa yhteisössä kunnianttomaksi käytökseksi. Poliisin on tutkinnassa huomioitava henkilö erillään muista ihmisistä ja turvallisuuden lisäksi on huomioitava sukupuolisensitiivisyys ja tulkin luotettavuus myös asiakkaan kannalta. Poliisityön kannalta haastavaa voi olla se, että itse epäillyn lisäksi osallisuussäännösten perusteella rikoksesta epäiltyjä henkilöitä voi olla useita, ja usein nämä ovat uhrin sukulaisia. Kuolemansyöntutkinnassa ja henkilön katoamisessa tulee huomioida myös katoamiseen tai itsemurhaan pakottaminen. Kadonneeksi ilmoitettu henkilö on voinut joutua lähetetyksi ulkomaille tai hänet on voitu piilottaa Suomessa. (Rautiokoski & Janhunen-Ruusuvuori 2016, 81.)

4 UHKA-ARVIOMENETELMÄT

Uhka-arvioita varten on olemassa työkaluja, joita voidaan hyödyntää myös kunniaan liittyvän väkivallan uhan arvioinnissa. Näitä ovat **Structured Professional Judgement SPJ** ja **PATRIARCH**. Lisäksi **MARAK** soveltuu tietyin osin käytettäväksi kunniaan liittyvän väkivallan uhka-arvioinnissa. Ruotsissa on lisäksi käytössä **SARA:SV** läheisväkivallan uhan arviointiin.

4.1 Structured Professional Judgement SPJ

Structured Professional Judgement SPJ on alun perin kehitetty väkivaltariskin arviointiin. Se pyrkii määrittelemään uhkariskin, antaa suosituksia mitä tietoa tulisi käyttää arvioinnin osana ja kuinka sitä tulisi kerätä, sekä identifioi joukon riskitekijöitä ja joskus myös uhrin haavoittuvuustekijöitä, jotka tieteellisen ja ammattikirjallisuuden mukaan tulisi arvioida

perusteellisen arvioinnin osana. SPJ:n ohjeet auttavat parantamaan päätösten johdonmukaisuutta ja käytännöllisyyttä sekä parantavat päätöksenteon läpinäkyvyyttä. (Meloy & Hoffmann 2014, 263.)

4.2 PATRIARCH

PATRIARCH on kunniaan liittyvän väkivallan uhan tunnistamiseksi kehitetty arviointityökalu. Kyseessä on tarkistuslista, jonka avulla voidaan määritellä uhrin alttiustekijät sekä patriarkaalisen väkivallan riskitekijät kunnian ollessa väkivallan motiivina. PATRIARCH on kehitetty SPJ-menetelmästä ja se on Ruotsin poliisin käytössä kunniaan liittyvissä väkivalta tapauksissa nimellä PATRIARK. (Meloy & Hoffmann 2014, 263.)

PATRIARCH –lomake on jaettu kahteen osaan, jossa ensimmäinen kattaa tärkeitä riskitekijöitä kunniaan liittyvällä väkivallalla uhkaavan henkilön osalta. Toinen osa käsittelee alttiustekijöitä uhatun henkilön tai henkilöiden kannalta. Tämän lisäksi lomakkeella on tilaa arvioijan muiden olennaisten huomioiden merkitsemistä varten. Riskitekijät on osin otettu tieteellisestä kirjallisuudesta väkivallan riskin alalta yleisesti, etenkin HRC-20:sta (Webster, et al, 1997), vainoamisesta (Kropp, Hart & Lyon, 2008), sekä lähisuhdeväkivalta (SARA:SV, Kropp, Hart & Belfrage, 2005/2010), mutta myös erityisesti kunniaan liittyvää väkivaltaa käsittelevästä kirjallisuudesta. Alttiustekijät on suurelta osin otettu SARA:SV:stä, jota käsitellään seuraavassa luvussa. (PATRIARK.)

Koska kunniaan liittyvään väkivaltaan liittyy useita perheen tai suvun jäseniä, joilla ei ole taustalla persoonallisuuden häiriöitä, perinteiset väkivallan uhan riskinarviointimenetelmät soveltuvat vain rajoitetusti tapausten yhteyteen. PATRIARCH on luotu käytettäväksi arviointityökaluna keskittyen faktoihin ja olosuhteisiin, jotka aiemmin ovat osoittautuneet tärkeimmiksi kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa. Useissa Ruotsin poliisin tutkimuksissa PATRIARCH on osoittautunut kelvolliseksi työkaluksi ja auttanut merkittävästi poliisitutkimuksissa. (Meloy & Hoffmann 2014, 270.)

4.3 SARA:SV ja B-Safer

SARA:SV on tarkistuslista tai opas, jota käytetään Ruotsissa toistuvan lähisuhdeväkivallan uhan arviointiin. Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan tässä kaikkia fyysisen vamman muotoja ja yrityksiä uhata sellaisella vammalla, joka liittyy miehen tai naisen, jonka kanssa uhrilla on tai on ollut intiimi, seksuaalinen suhde. Nimi SARA tulee sanoista Spousal Assault

Risk Assessment guide, päätte SV korostaa Ruotsissa käytössä olevaa versiota. SARA:SV -järjestelmää on käytetty osana PATRIARCH -järjestelmää.

SARA:SV:n kohderyhmänä ovat aikuiset, metodina arviointi ja tarkoituksena toistuvan lähisuhdeväkivallan uhan arviointi. Ruotsalainen versio SARA:SV on alkuperäisen SARA:n kehitelty, lyhennetty ja muunneltu versio. Pohjois-Amerikassa tarkistuslista tunnetaan nimellä B-Safer.

SARA:SV:n tarkistuslista koostuu kolmesta osasta ja se käsittää 15 tarkasteltavaa tekijää. Ensimmäinen osa kattaa viisi uhkatekijää liittyen epäillyn tekijän historiaan lähisuhdevaltaan liittyen. Toinen osa kartoittaa tekijän psykososiaalista statusta viiden uhkatekijän avulla, ja kolmas osa keskittyy viiteen uhrin alttiustekijään. Arviota on mahdollista täydentää muilla arvioijan tärkeiksi katsomilla arvioinneilla. Esimerkkeinä annetaan erityisiä uhka- ja alttiustekijöitä, joita ei ole otettu esiin lomakkeella aiemmin. Kun kaikki tieto on kirjattu ja arvioitu, arvioidaan ajankohtainen, lähiviikkojen aikainen lähisuhdeväkivallan uhka, ja kuinka vakava riski tulevaan lähisuhdeväkivaltaan on. Mieluummin ennen tarkistuslistan arviointia oletettua tekijää, uhria ja todistajia tai läheisiä tulee haastatella tai kuulla. Manuaalissa kuvaillaan, että myös tiedot saatavilla olevista asiakirjoista ja rekistritiedoista esimerkiksi poliisin rekistereistä tulee ottaa mukaan arviointiin.

SARA:SV:n kanssa työskennellessä ei tehdä pisteytyksiä tai laskelmia. Arvioijan tulee tarkistuslistan avulla tehdä arvio uhasta ja/tai jonkun alttiustekijän perusteella. Arvioija ottaa kantaa, voidaanko kukin väittämä luokitella joksikin seuraavista luokista:

J = On olemassa uhkatekijä

D = On olemassa mahdollinen tai osittainen uhkatekijä

N = Uhkatekijää ei ole olemassa

-- = Riittämätön tieto

Kukin uhkatekijä arvioidaan sekä ajankohtaisessa tilanteessa (tämä hetki ja neljä viikkoa taaksepäin) sekä historiassa. Tulevaan lähisuhdeväkivallan uhka arvioidaan lähtökohdan ollessa se, että mitään interventiota ei tapahdu. Arvioinnin yhteydessä käytetään luokittelua ja pieni, keskinkertainen tai suuri uhka. Arvioijan tulee kommentoida arvion johtopäätöksiä sen perusteella, kuinka täydellinen materiaali on ja puuttuuko jotain tietoa. Uhka-arvion perusteella tehdään suunnitelma intervention/uhan käsittelemiseksi. Suunnitelmasta tulee käydä ilmi, mitä toimenpiteitä voidaan ja tulee tehdä. Suunnitelman tulee perustua niihin

uhkatekijöihin ja siinä uhan mittakaavassa, joka arvioinnissa käy ilmi. Käsikirjassa ei ole ohjeita, kuinka arvioinnin palaute annetaan tai kenelle se tulee antaa. Aikaa arvion tekemiseen voi mennä 10 minuuttia tai enemmän asian luonteesta riippuen. (Socialstyrelsen 2017.)

4.4 Marak

Suomessa useissa kunnissa käytetään Marak- lomaketta fyysisen, henkisen tai seksuaalisen väkivallan, esimerkiksi lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen ja väkivallan uhan vaikutuksesta pois auttamiseen. Marak perustuu moniammatilliseen riskiarvioon. Menetelmä on kotoisin Englannista, ja sen tarkoituksena on luoda väkivallan uhrille tai sen uhan alla elävälle henkilölle turvallisuussuunnitelma, jonka kautta turvallisuus paranee. Marakin avulla kartoitetaan, onko yksilöllä kohonnut riski joutua vakavan parisuhdeväkivallan kohteeksi. Lomakkeen avulla viranomaisilla on mahdollisuus suunnitella toimenpiteitä uhrin turvallisuuden parantamiseksi. Marakia voidaan osin hyödyntää myös kunniaan liittyvän väkivallan uhan kartoitukseen. Riskinarviointilomake on tarkoitettu ainoastaan menetelmään erityisesti koulutettujen ammattihenkilöiden käyttöön. Tällä hetkellä lomake on olemassa suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja venäjäksi. (THL 2017.)

5 TUTKIMUSPROSESSI

5.1 Tutkimuksen lähtökohta

Haasteena tutkimuksen toteuttamisessa on se, ettei Suomen poliisilla ole käytössään erillistä luokittelua kunniaan liittyvälle väkivallalle. Tämän vuoksi tutkimusaineisto kerättiin aiempien tutkimusten perusteella todettujen rikosnimikkeiden ja avainsanojen mukaan poliisin rekistereistä. Uhrien anonymiteetin säilyttäminen sekä eri kansanryhmien leimaamisen välttäminen oli olennaista aiheen käsittelyssä. Yksityisyyden suojaan liittyvät määräykset asettivat aineiston käsittelyyn omat haasteensa. Työn tavoitteena oli kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisen parantaminen sekä sitä kautta kunniaan liittyvän väkivallan uhan piiriin kuuluvien yksilöiden ennaltaehkäisevä auttaminen. Tiedon lisääntyminen auttaa tulevaisuudessa yhdenmukaistamaan toimintamalleja.

5.2 Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä

Erikssonin ja Kovalaisen (2008, 4–5) mukaan yksi laadullisen tutkimuksen päätavoitteista on luoda ymmärrystä sosiaalisesta todellisuudesta. Moni laadullisista tutkimusmenetelmistä tähtää tulkitsemiseen ja ymmärtämiseen. Tiedonkeruu ja analyysi refleктоivat kontekstia, jonka tavoitteena on luoda holistinen ymmärrys tutkitusta aiheesta. Myös Hirsjärvi et al. (2009, 161) määrittelee laadullisen tutkimuksen lähtökohdan olevan todellisen elämän kuvaaminen. Laadullisessa tutkimuksessa on tarkoituksena pyrkiä kuvaamaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti.

Kaikki tutkimusmenetelmät ovat läheisesti yhteydessä tutkimusfilosofiaan ja tapoihin, millä tutkimuksen kautta on mahdollista saada uutta tietoa. Tutkimusmenetelmät antavat ymmärtää, että jokin tieto tutkimuksen perusfilosofisista käsitteistä ja ideoista auttaa oikeaoppisen ja lupauksensa mukaista uutta tietoa tuottavan tutkimuksen suunnittelussa. Tämän vuoksi lausumat, jotka luovat ilmiöitä tietyssä tutkimuksessa viittaavat tapoihin, millä tietoa on mahdollista saada (Eriksson et al. 2008, 10–13.)

5.3 Tapaustutkimus ja laadullinen sisällönanalyysi

Tutkimuksessa käytettiin tutkimusmenetelmänä laadullista tutkimusta, tarkemmin määriteltynä laadullista sisällönanalyysiä. Kyseessä oli tapaustutkimus.

Hirsjärvi et al. (2009, 134) määrittää tapaustutkimuksen sisältävän yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevia tapauksia. Ronkaisen mukaan tapaustutkimus voidaan ymmärtää sekä tutkimusasetelmaksi että tutkimusstrategiaksi. Tapaustutkimuksessa tutkittavaan ongelmaan haetaan vastaus tietyn tai tiettyjen valittujen tutkimuskohteiden tuntemisen kautta. Näin ollen päättely perustuu siihen, että tutkimuskohde tai –kohteet pyritään selvittämään mahdollisimman tarkasti mahdollisimman monen relevantin aineistolähteen pohjalta. Olennaista tapaustutkimukselle on, että siinä voidaan perustella, mitä tapaus edustaa ja mikä sen konteksti on. Tämän johdosta tapaustutkimus edellyttää tietoa siitä ympäristöstä, josta tutkimuskohde nostetaan esiin. Tapaustutkimukselle on ominaista, että sen avulla pyritään yksittäisten tapausten perusteella kuvailemaan jotain yleistä. (Ronkainen et al. 2011, 68.)

Laadullisia menetelmiä yhdistää yleisesti merkityksen käsite. Tämän johdosta aineistot ovat yleensä tekstimuotoisia analyysiä varten. Aineiston analyysi perustuu aineistosta löytyvien symbolien ja niiden merkitysten luokitteluun. Perusmuotoinen laadullinen analyysi on sisällönanalyysi, jonka mukaan laadullisen aineiston luokittelu aloitetaan ja esitetään lopulta eri menetelmien mukaisesti. (Ronkainen et al. 2011, 100.)

Sisällönanalyysi on aineiston huolellista, yksityiskohtaista, systemaattista tutkimusta ja tulkintaa, jonka tarkoituksena on määritellä malleja, aiheita ja poikkeamia sekä merkityksiä. Tyypillisimmillään sisällönanalyysiä esiintyy ihmisten kommunikoinnin eri muodoissa kirjallisesti, kuvina, liikkuvina kuvina ja äänitteinä. Analyysissä data saadaan koodaamalla aineiston sisältö sellaiseen muotoon, että sitä voidaan tarkastella tutkimuskysymysten kautta. (Berg & Lune 2012, 349 - 350.)

Silverman (2010) määrittelee sisällönanalyysin tutkimukseksi, jossa luodaan kategorioita ja lasketaan tapausten lukumäärä, joissa nämä kategoriat esiintyvät. Laadullisessa tutkimuksessa sisällönanalyysi on metodi, jota käytetään tekstuaaliseen tutkimukseen. Tutkija luo joukon kategorioita ja laskee elementtien esiintymisen kussakin kategoriassa. Olennaisinta tutkimukselle on, että kategoriat ovat täsmällisesti määriteltyjä, jotta voidaan varmistua siitä, että eri tutkijat päätyisivät samoihin tuloksiin saman aineiston perusteella. Luotettavuudella mitataan tätä sisällönanalyysissä, kun taas valideetti mittaa sanojen käyttöä. Sisällönanalyysi tutkii, kuinka useasti tapaus esiintyy aineistossa. Tämän jälkeen tapaukset identifioidaan systemaattisesti ja koko aineiston koodataan.

5.4 Tutkimuksen toteutus

Valittu tutkimusmenetelmä, eli tapaustutkimus ja laadullinen sisällönanalyysi, oli sopivin vaihtoehto kerätyn tiedon analysoinnin ja tutkimuksen luonteen vuoksi: tarkoituksena oli luoda holistinen ymmärrys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja parantaa sen tunnistamista tarkastelemalla, kuinka kunniamotiivit esiintyivät rikosilmoituksissa. Lisäksi tarkoituksena oli kartoittaa kunniaan liittyvän väkivallan tapauksia vertailemalla ilmi tulleiden tapausten teonkuvauksia ja rikosnimikkeitä toisiinsa.

Tutkimuksessa tarkasteltavien rikosten tapahtuma-ajat olivat 1.1. – 31.12.2016. Kunniaan liittyvää väkivaltaa voi esiintyä eri kulttuuritaustaisilla ihmisillä ja heidän sijoittumisensa maassa vaihtelee. On tärkeää kyetä välttämään eri kansanryhmien leimaamista, koska se

voi osaltaan johtaa rasismiin. Tarkoituksena on auttaa kunniaan liittyvän väkivallan uhan piirissä eläviä henkilöitä, niin asianomistajia kuin epäiltyjäkin, jotka myös itse voivat olla pakotettuja toimimaan odotusten mukaisesti.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena sisällönanalyysinä. Tutkimuksessa tarkasteltiin teon-
kuvauksia, joiden motiivina ovat kulttuurisidonnaiset kunniakysymykset. Data kerättiin Rikiritipistä/Patjasta hakemalla hakuehdot täyttäviä rikosilmoituksia vuonna 2016 kirjattuja rikosilmoituksia.

Seuraavassa kuvataan tarkemmin hakuehtojen 1, 2, 3 ja 4 muodostamista raaka-aineiston hakua varten. Raaka-aineiston hakuehtoja muodostaessa hyödynnettiin viharikostutkimuksessa käytettäviä aineiston muodostamisen hakuehtoja (Niemi, J. 2010), joihin yhdistettiin aikaisempien tutkimusten perusteella kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä tavattuja hakusanoja. Hakusanat viittasivat tutkimuksen tietopohjassa tavattuihin ja kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä käytettyihin rikosnimikkeisiin sekä kunniamotiiviin aiemmissä tutkimuksissa viitannaisiin sanoihin kuten kulttuuri, pukeutuminen, kunnia, länsimaisuus ja uskonto. Hakuehdoissa * -merkki tarkoittaa, että sana on katkaistu kaikkien mahdollisten taivutusmuotojen löytämiseksi tietokannasta. Kohdassa 3 mainitut tupa –koodit viittaavat poliisin käyttämiin merkintöihin turvapaikanhakijoihin liittyen.

Hakuehdot koskien vuotta 2016:

1. Kaikki ilmoitukset, joissa on sanat kulttuuri*, perin*, tradit*, pakott*, oikeaoppi*, vääräoppi*, pukeutu*, liian suomalai*, shiia*, sunni*, kurdi*, arabi*, usko*, elää kuin suomalainen*, kansallis*, syntymämaa*, silpo*, perheen kunnia*, suvun kunnia*, epäkunni*, romanikultt*, jehova*, lestad* (itsenäiset hakuehdot, lisänä ainoastaan ilmoitusvuosirajaus)

2. Kaikki ilmoitukset, joissa asianimikkeenä on lievä pahoinpitely, pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, pahoinpitelyn yritys, laitton uhkaus, kunnianloukkaus, vahingonteko, vainoaminen, viestintäsalaisuuden loukkaus, murha, murhaan yllytys, avunanto murhaan, murhan yritys, tapon yritys, ihmiskauppa, törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu

3. Kaikki ilmoitukset, jotka poliisin on merkinnyt tupa -koodilla (ei pelkkä tupa vaan tupa1, tupa2, tupa3, tupa4, tupa5, tupa2016 ja tupa16)

4. Haku rikosnimikkeillä ja hakusanoilla:

Asianimike: (Lievä pahoinpitely, pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, pahoinpitelyn yritys, laitton uhkaus, kunnianloukkaus, vahingonteko, vainoaminen, viestintäsalaisuuden loukkaus, murha, murhaan yllytys, avunanto murhaan, murhan yritys, tapon yritys, ihmiskauppa, törkeän henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu)

sekä

Haku kaikista tiedoista: Hakusanat ((kunnia* ja kulttuuri*) kulttuuri*, perin*, tradit*, pakott*, oikeaoppi*, vääräoppi*, pukeutu*, liian suomalainen*, shiia*, sunni*, kurdi*, arabi*, usko*, elää kuin suomalainen*, kansallis*, syntymämaa*, silpo*, perheen kunnia*, suvun kunnia*, epäkunni*, romanikultt*, jehova*, lestad*)

Aineiston keruun ensimmäinen vaihe toteutettiin käyttämällä Rikiteipissä edellä määriteltyjä hakuehtoja 1, 2, 3, 4. Kaikkiin hakuihin liittyi lisäksi ilmoitusvuosi-rajaus.

5.4.1 Raaka-aineiston käsittely

Yllämainitulla tavalla kerätty raaka-aineisto osoittautui liian laajaksi tätä tutkimusta varten. Hakutulos 1 tuotti 22 ilmoitusta, hakutulos 2 tuotti 216 ilmoitusta, hakutulos 3 tuotti 15010 ilmoitusta ja hakutulos 4 tuotti 5490 ilmoitusta. Tästä syystä tässä tutkimuksessa päädyttiin rajoittamaan raaka-aineisto ainoastaan hakutulokseen 4. Tutkimuksen raaka-aineisto koostui täten näistä 5490 rikosilmoituksesta. Alun pitäen oli selvää, että vain murto-osa raaka-aineistosta olisi kunniaan liittyvän väkivallan tapauksia.

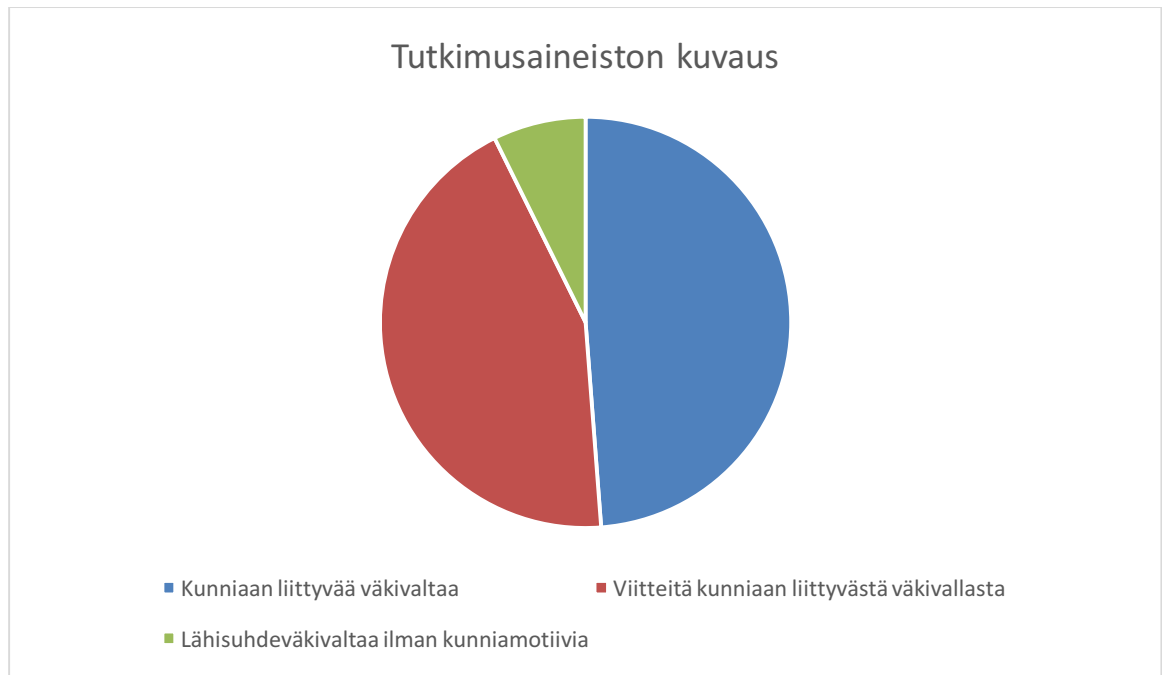
Raaka-aineiston rikosilmoituksista muodostettiin kaksi tiedostoa, toinen Excelliin ja toinen Wordiin. Excel -tiedostoon saatiin riveittäin rikosilmoitusten tilatiedot sekä perustiedot liittyen henkilöihin, rikosnimikkeisiin sekä luokitteluihin. Wordiin muodostettiin ilmoitusten selostusosat sekä tutkintamuistiot samassa järjestyksessä kuin Excelissä. Näin tietoja oli helppo käsitellä. Raaka-aineisto käytiin läpi ilmoitus kerrallaan. Havaittujen kunniaan liittyvän väkivallan tapausten yhteyteen lisättiin analyysiä helpottavia tietoja Excel -taulukkoon. Word -tiedostoon korostettiin ilmoitusten selitteissä, selitysosissa ja tutkintamuistioissa ilmenneet kunniamotiivin viittaavat virkkeet. Ylimääräiset ilmoitukset poistettiin aineistosta.

Ilmoitustekstin perusteella kunniaan liittyvää väkivaltaa tai epäiltyä kunniaan liittyvää väkivaltaa oli 164 ilmoituksessa. Näistä muodostui tutkimuksen lopullinen aineisto, joka analysoitiin tutkimuskysymysten valossa kvalitatiivisin menetelmin sisällönanalyysin avulla. Ilmoitukset olivat esitutkinnan eri vaiheissa, mikä osaltaan hankaloitti tutkimuksen toteutusta. Suurin osa raaka-aineiston ilmoituksista oli tilassa TP, eli tutkinta oli päätetty. Suurin osa niistä oli myös edennyt syyttäjälle. Joukossa oli useita ilmoituksia tilassa KE, joissa tutkinta oli keskeytetty syystä tai toisesta. Mukana oli myös useita avoimia eli AV-tilassa olevia ilmoituksia.

5.4.2 Tutkimusaineiston kuvaus

Lopullisessa analyysissä tutkimusaineiston 164 ilmoituksen joukosta 12 osoittautui sisältävän perinteistä lähisuhdeväkivaltaa ilman erityistä kunniamotiivia. Ne rajattiin kunniaan liittyvän väkivallan ulkopuolelle. Ilmoituksista 80:n voitiin pitää selkeinä kunniaan liittyvän väkivallan tapauksina ja 72 sisälsi viitteitä kunniaan liittyvästä väkivallasta, mutta niistä ei suoranaisesti voinut erottaa kunniamotiivia. Tällaiset ilmoitukset voi helposti sekoittaa lähisuhde- tai perheväkivaltaan. Nämä ilmoitukset voivat tutkinnan myöhemmissä vaiheissa osoittautua kunniamotiivin perusteella tehdyiksi rikoksiksi. On myös mahdollista, että nämä loput ovat tavanomaisia perhe- tai lähisuhdeväkivaltatapauksia, joihin motiivi on jossain muualla kuin perheen tai suvun kunnia.

Aineistoon kuuluvat rikosilmoitukset olivat tutkinnan eri vaiheissa, mikä on osaltaan voinut vaikuttaa kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseen sekä rikosnimikkeiden määrään. Voi olla, että kunniaan liittyvä väkivalta tunnistetaan tai kunniamotiivi tulee ilmi vasta siinä vaiheessa, kun asianomistajaa kuulustellaan. On myös mahdollista, että useat tapaukset, joissa kunniamotiivi on taustalla, jäävät tunnistamatta ja käsitellään perheväkivaltatapauksina, huomioimatta kunniamotiivia tai muita kulttuuriin kuuluvia аспекteja. Kuvio 1 havainnollistaa tutkimusaineiston jakauman.

Kuvio 1. Tutkimusaineiston kuvaus

5.4.3 Aineiston analyysi

Tutkimusaineistosta tutkittiin, kuinka kunniamotiivi ilmeni rikosilmoituksissa. Ilmoituksia tarkasteltiin kuulustelujen (asianomistajat, rikoksesta epäillyt, todistajat) sekä teonkuvausten ja tutkintamuistioihin kirjattujen virkkeiden perusteella. Kunniamotiiviin liittyvät tai niiksi luokitellut virkkeet kirjattiin erilliseen Excel –tiedostoon anonyymeinä. Aineistoon ei sisällynyt henkilötietoja, tunnistettavia yksityiskohtia eikä salassa pidettäviä tietoja. Tutkimuksen lopullinen analyysi tehtiin siten, että Excel –tiedosto ei sisältänyt mitään tietoja, joiden perusteella edes tutkija itse voisi yhdistää tapauksen tunnistettavasti johonkin henkilöön, taustaan tai alueeseen.

Väkivaltatapaukset, joissa kunniamotiivi tuli selkeästi ilmi, analysoitiin kvalitatiivisin menetelmin sisällönanalyysin avulla. Aineisto käsiteltiin aluksi Microsoft Wordissä ja Excelissä. Aineistosta poistettiin henkilöllisyydet, kansalliset, yhteisölliset, alueelliset ja muut tunnistamistiedot, jotta data olisi anonyymiä.

Lopullinen eri kunniamotiivien ryhmittely ja analyysi tehtiin Excelissä. Ryhmittely tehtiin aiemmissa tutkimuksissa todettujen konfliktien taustalla olevien seikkojen perusteella. Aineistossa ilmi tulleita kunniamotiivien signaaleja vertailtiin toisiinsa. Havaittujen samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien perusteella voitiin luoda johtopäätöksiä kunniaan liittyvän väkivallasta, sen uhasta sekä tunnistamisesta.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Aineiston rikosnimikkeet rikosilmoituksissa kunniaan liittyvästä väkivallasta

Raaka-aineiston käsittelyn jälkeen itse tutkimusaineisto koostui 164 rikosilmoituksesta, joissa oli yhteensä 245 asianomistajaa, 125 epäiltyä ja 312 kpl 45 eri rikosnimikettä. Aineiston yleisimmät rikosnimikkeet olivat perusmuotoinen pahoinpitely (100), laitton uhkaus (77) ja lievä pahoinpitely (29). Lisäksi yleisiä olivat kunnianloukkaus (16), vahingonteko (10), vainoaminen (8), törkeä pahoinpitely (7) sekä lähestymiskiellon rikkominen, pakottaminen, raiskaus ja viestintärauhan rikkominen, joita kutakin oli viidessä ilmoituksessa. Yleisimmät rikosnimikkeet käyvät ilmi kuviosta 2.

Kuvio 2. Aineiston yleisimmät rikosnimikkeet

Suurin osa rikosilmoituksista sisälsi useita tapahtumakertoja tai useita eri rikosnimikkeitä. Tutkimusaineistossa esiintyneet rikosnimikkeet esitellään kokonaisuudessaan taulukossa 1 esiintymien lukumäärän mukaisessa järjestyksessä.

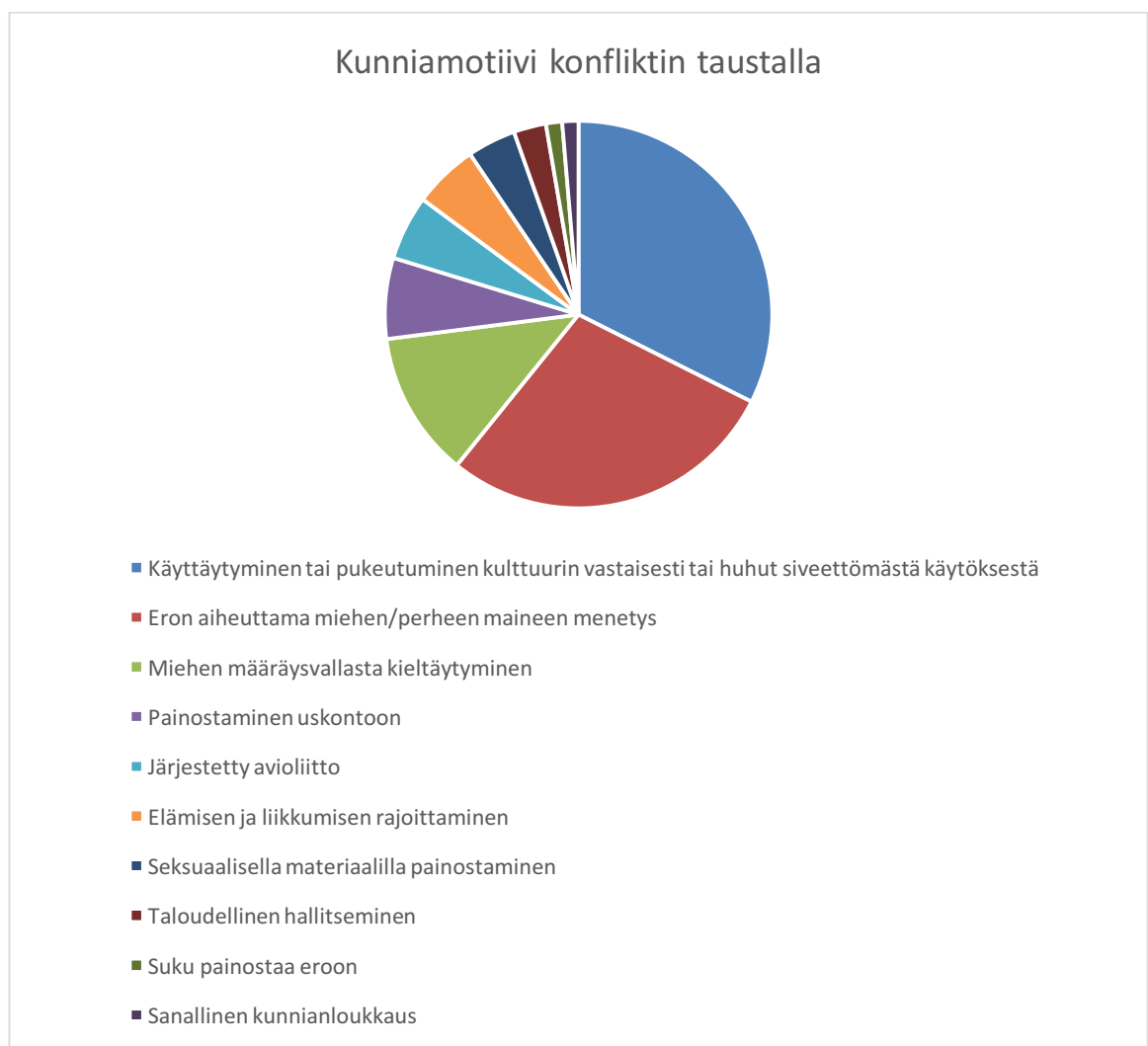
Tutkimusaineiston rikosnimikkeet	Lkm
pahoinpitely	100
laiton uhkaus	77
lievä pahoinpitely	29
kunnianloukkaus	16
vahingonteko	10
vainoaminen	8
törkeä pahoinpitely	7
lähestymiskiellon rikkominen	5
pakottaminen	5
raiskaus	5
viestintärauhan rikkominen	5
yksityiselämää loukkaavan tiedon välittäminen	4
lievä vahingonteko	3
vapaudenriisto	3
varkaus	3
näpistys	2
kotirauhan rikkominen	2
hallinnan loukkaus	1
identiteettivarkaus	1
ihmiskauppa	1
kiskonnantapainen työsyrintä	1
lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin	1
lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	1
lievä petos	1
luvaton käyttö	1
Lähestymiskieltoasia	1
matkustuskiellon rikkominen	1
murha	1
pahoinpitelyn yritys	1
pakottaminen seksuaaliseen tekoon	1
perätön lausuma viranomaismenettelyssä	1
törkeä raiskaus	1
raiskauksen yritys	1
seksuaalinen ahdistelu	1
rikoksentekijän suojeleminen	1
tapon yritys	1
tietomurto	1
toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapito	1
törkeä kotirauhan rikkominen	1
törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	1
vaarallisen esineen hallussapito	1
viestintäsalaisuuden loukkaus	1
virkamiehen vastustaminen	1

virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	1
väärennys	1
Yhteensä	312

Taulukko 1. Aineiston rikosnimikkeet ja niiden lukumäärät

6.2 Kunniamotiivin ilmeneminen aineiston rikosilmoituksissa

Kunniamotiivi kävi ilmi aineistosta sanallisesti monin eri tavoin ja rikosilmoituksen monissa eri vaiheissa. Kuviossa 3 esitellään motiivi luokiteltuna aineistossa esiintymisten perusteella.

Kuvio 3. Kunniamotiivi konfliktin taustalla

Useimmissa ilmoituksissa kunniamotiivi ilmeni käyttäytymisenä kulttuurin vastaisesti. Suurimmassa osassa niistä motiivina väkivaltaan tai sen uhkaan eri muodoissaan oli uhrin tahallinen tai tahaton käyttäytyminen kulttuurissa hyväksytyllä tavalla. Tällainen käyttäy-

tyminen oli esimerkiksi liian länsimaista pukeutumista, sosiaalisen median käyttöä, vastakkaisen sukupuolen kanssa kommunikointia, ”väärän” uskontoryhmän kanssa seurustelua joko romanttisessa mielessä tai ystävänä, oman perheen vallasta poistumista, lisävapauksien haluamista tai seksuaalivähemmistöön kuulumista. Hyvin monessa tapauksessa kunniamotiivi tuli ilmi eron jälkeisissä tilanteissa. Myös naisen alistumattomuus miehen tahdon esiintyi motiivina kunniaan liittyvään väkivaltaan. Tämä tuli ilmi esimerkiksi eri kansallisuuksien välisissä avio- tai avoliitoissa sekä tilanteissa, joissa nainen/tyttö oli tullut toisiin ajatuksiin eikä halunnutkaan seurustella miehen/pojan kanssa. Naisen tuli myös alistua kotitöihin miehen tahdon mukaisesti. Eräässä ilmoituksessa mainittiin ex-puolison olevan miehen omaisuutta, ja toisessa pikkusisko joutui kunniaan liittyvän väkivallan uhriksi osoitettuaan epäkunnioitusta isoveljeään kohtaan olemalla tälle tottelematon. Kunniamotiivi ilmeni yhteisön taholta myös tilanteessa, jossa mies oli antanut naisen komenella itseään.

Monissa ilmoituksissa kunniamotiivi kävi ilmi pukeutumisen kontrolloimisena; huivin käyttämättömyytenä, kulttuurille epäominaisena pukeutumisenä tai liian länsimaisena pukeutumisenä. Hyvin monissa tapauksissa ex-puoliso tai suku uhkasi tai vainosi naista tämän uuden suhteen vuoksi. Useissa tapauksissa kunniaan liittyvän väkivallan uhria oli uhattu tappamisella tai suvun kotimaahan lähettämällä, jollei käyttäytyminen muuttuisi kulttuurin mukaiseksi. Joukossa oli myös muutamia tapauksia, joissa nuorta tyttöä oltiin valmistelemassa järjestettyä avioliittoa varten. Tällöin tytön itse valitsema poikaystävä ei kelpaa, vaan perhe tai suku on valinnut tälle soveltuvan puolison. Usein kunniamotiivi näkyi esimerkiksi sosiaalisen verkoston ja yhteydenpidon rajoittamisena. Matkapuhelimen ja sosiaalisen median käyttö näyttäisi olevan monella tapaa konflikteja aiheuttava.

Aineistossa oli yksi tapaus, jossa homoseksuaalisuus vaikutti johtaneen vakavaan kunniaan liittyvään väkivaltaan. Aineistossa esiintyi myös uskontoa vaihtaneisiin tai uskossaan liian vapaamielisiin henkilöihin kohdistunutta kunniaan liittyvää väkivaltaa. Raiskaukset ja pakottamiset seksuaalisiin tekoihin liittyvät rikosilmoitukset liittyivät sekä avo- ja avioliittoihin että eron jälkeisiin tilanteisiin. Eräässä ilmoituksessa ulkomailla tapahtuneen, avioliiton ulkopuolisen henkilön tekemän raiskauksen pelättiin tulevan julki yhteisössä, mikä puolestaan asettaisi uhrin miehen kunniantomaan asemaan. Tällaista ei välttämättä poliisi osaisi ottaa huomioon, jollei asianomistaja tai jokin sidosryhmä asiaa toisi ilmi.

Muutamissa tapauksissa itse väkivaltarikosta ei ollut vielä tapahtunut, mutta asianomistaja tiesi käyttäytyneensä kulttuurinsa vastaisesti ja halusi välttää kunniaan liittyvät konfliktit ja väkivallan uhan esimerkiksi estämällä sosiaalisen median materiaalin (videon, viestin tai kuvan) välittämisen eteenpäin. Tällaiset ilmoitukset katsotaan kuuluvan kunniaan liittyvään väkivaltaan, koska ne usein olivat kiristyskeino saada henkilö käyttäytymään jonkun muun määrittämällä tavalla, vastoin tämän omaa tahtoa ja ympäröivää, yleisesti hyväksyttyä yhteiskunnallista kulttuuria. Varsinaisesti ei tarvitse tapahtua mitään, vaan kunniaan liittyvään väkivaltaan riittää usein pelkkä epäily tai huhu kunnianttomasta käytöksestä (Rautiokoski, M., Janhunen-Ruusuvuori, M. (2016, 17).

Kunniamurhan uhka tuli ilmi kourallisessa tapauksia, ja muutamissa se oli konkreettinen. Useimmiten kunniamurhaa ei sanallisesti tuotu ilmoituksissa ilmi, vaan siihen viitattiin esimerkiksi siten, että nainen on saanut suvultaan tai mieheltään tappouhkauksen, sukulaismiehet ovat ilmoittaneet lähettävänsä jonkun tappamaan tai että joku ”aikoo juoda verta”. Kunniamurhalla uhkailu oli aineistossa yleisintä eron jälkeen.

Uskontoon painostaminen näkyi tutkimusaineistossa esimerkiksi lasten tai aikuisten painostamisena, uhkailuna tai väkivaltana uskonnollisten rituaalien toteuttamiseksi (rukoulu) tai yhteisön mukana olemiseen. Järjestettyjä avioliittoja tai siihen valmistautumisia tutkimusaineistossa oli muutamia. Tapauksissa teini-ikäistä tyttöä oltiin lähettämässä ulkomaille avioituakseen suvun tai perheen valitseman soveltuvan puolison kanssa. Mukana oli myös tapaus, jossa nainen kertoi eronneensa järjestetystä avioliitosta, ja ex-miehen suku ei pitänyt naisen uutta puolisoa soveliaana, mikä puolestaan oli aiheuttanut vakavan väkivallan uhkaa ja suoranaisen tappouhkauksen.

Naisen tai tytön elämisen tai liikkumisen rajoittaminen kävi ilmi aineistossa esimerkiksi järjestetyn avioliiton valmisteluvaiheessa, naisen taloudellisena riippuvuutena aviopuoliosstaan sekä säännöstelynä ja sosiaalisten suhteiden rajoittamisena. Aineistossa esiintyi muutamia tapauksia, joissa naista tai tyttöä uhattiin painostamalla seksuaalisilla kuvilla tai kirjoituksilla joko julkisesti tai toimittamalla niitä sukulaisille. Kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyi myös siten, että naista painostettiin suvun taholta eroamaan miehestään sekä sanallisina peruslaatuisina kunnianloukkauksina. Pääosin peruslaatuiset kunnianloukkaukset olivat aineistossa harvinaisia; ne vaikuttavat liittyvän pikemminkin muuhun väkivaltaan ja vainoamiseen kuin kunniamotiivilla perusteltuihin rikosilmoituksiin. Taulukossa 2 esi-

tellään aineistossa esiintyneet kunniamotiivit väkivaltatapauksen taustalla esiintymistiheyden perusteella. Ilmoituksessa kunniamotiivi voi esiintyä useassa muodossa.

Kunniamotiivin jaottelu selkeissä kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa	
Eron aiheuttama miehen/perheen maineen menetyks	21
Käyttäytyminen kulttuurin vastaisesti tai huhut siveettömästä käyttäytymisestä	16
Miehen määräysvallasta kieltäytyminen	9
Pukeutuminen kulttuurin vastaisesti	8
Kunniamurhalla uhkaaminen ilman erotilannetta	6
Uskontoon painostaminen	5
Eron jälkeinen tilanne, kunniamurhan uhka	5
Elämisen ja liikkumisen rajoittaminen	4
järjestetty avioliitto	4
Seksuaalisella materiaalilla painostaminen	3
Taloudellinen rajoittaminen	2
Sanallinen kunnianloukkaus	1
Eroon painostaminen naisen suvun puolelta	1

Taulukko 2. Kunniamotiivin jaottelu selkeissä kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa

6.3 Kunniamotiivin ilmeneminen ilmoitusten eri osissa ja tutkinnan eri vaiheissa

Muutamissa harvoissa tapauksissa kunniamotiivi tuli ilmi jo rikosilmoituksen selostusosan selitteessä eli tiivistelmäosassa. Kyseiset tapaukset ovat todennäköisesti olleet selkeitä motiivin osalta joko ilmoituksen kirjaajalle tai asianomistaja on tuonut kunniamotiivin selkeästi ilmi ja väkivallan uhka on ollut jo konkreettinen. Useimmissa tapauksissa kunniamotiivi kävi ilmi asianomistajan kuulustelusta joko suoraan tai kunniamotiivista kertovina viittauksina tai signaaleina. Muutamissa tapauksissa kunniamotiivi ilmeni myös epäillyn kuulustelusta väkivaltateon taustalta. Useimmiten kunniamotiiviin viittaavia ilmaisuja esiintyi vasta rikosilmoituksen tutkintamuistiossa. Nämä olivat joko poliisin itsensä tai muiden viranomaisten välittämiä arvokkaita lisätietoja tapahtumien taustalta. Tämä auttaa poliisia toimimaan etenkin silloin, jos asiaan liittyviä ilmoituksia kertyy useita ja asianomistajan tilanne on pahenemassa. Siksi on tärkeää selvittää muiden viranomaisten tai sidosryhmätahojen kanta tutkittavaan rikokseen, sekä kirjata epäilyt motiivista tutkintamuistioon.

Mukana oli useita tapauksia, joissa kunniamotiivi oli kirjattu rikosilmoitukseen suoraan sanallisesti kuten ”kunniaan liittyvä väkivalta, kunniamurhajuttu, kunniamurhan uhka”, tai ilmaisuin, jotka korostivat kulttuurille omimaista käyttäytymistä. Kaikkiaan loppuaineistossa oli kuitenkin vain 11 ilmoitusta, joissa sana ”kunnia” tai ”kulttuuri” esiintyi motiivin

yhteydessä. Useissa avoimissa ilmoituksissa väkivallanteon motiivi ei tullut lainkaan ilmi. Suurimmassa osassa aineiston rikosilmoituksista kunniamotiivi oli luettavissa ainoastaan rivien välistä heikkojen kulttuuriin viittaavien signaalien perusteella. Näissä tapauksissa uhri on erityisen hankalassa asemassa, jos ei kyetä osoittamaan kunniaan liittyvän väkivallan uhan todellisuutta. Lievimmillään kunniaan liittyvä väkivalta on alistavaa ja elämää rajoittavaa, vakavimmillaan se voi johtaa kuolemaan tai jatkuvaan kuoleman uhan alla elämiseen. Kaikki uhrit eivät vaikuttaneet tietävän, että väkivaltaan ei tarvitse alistua Suomen lakien mukaan, ja että hätäkeskus vastaa puheluihin ympäri vuorokauden.

Useimmissa aineiston rikosilmoituksissa kunniamotiivi ei tullut ilmi asianomistajan tai epäillyn kertomuksissa suoraan, vaan se oli tulkittavissa rivien välistä analysoimalla rikosnimikkeitä, teonkuvausta ja kulttuuriyhteisön toimintaa. Monissa tapauksissa aiempien rikosilmoitusten lukumäärä oli huomioitu.

6.4 Yleisiä huomioita kunniaan liittyvän väkivallan tapauksista

Kunnian varjolla tehtyjen rikosten tapahtumapaikkana oli yleisimmin yksityinen asunto tai muu yksityinen paikka, eli kunniaan liittyvää väkivaltaa tehdään ulkopuolisten katseilta suojassa. Lisäksi monessa tapauksessa tapahtumakertoja oli useita, kuten myös rikosnimikkeitä oli useita yksittäisen rikosilmoituksen yhteydessä. Useissa tapauksissa kunniaan liittyvästä väkivallasta epäiltynä oli entinen tai nykyinen aviomies, avomies, isä tai veli tai joku muu miespuolinen sukulainen. Muutamissa tapauksissa pahoinpitelystä epäiltynä oli äiti ja/tai muu saman yhteisön naispuolinen henkilö. Uhreina oli useimmiten nuori tyttö tai aikuinen nainen, mutta muutamissa tapauksissa myös nuori poika tai mies. Nämä tapaukset liittyivät veljen velvollisuuteen kontrolloida sisarten pukeutumista ja käyttäytymistä. Jos perheen isä on kuollut, on perheen poika tai muu lähin mies velvollinen ylläpitämään perheen kunniaa.

6.5 Yhteenveto

Kunniaan liittyvän väkivallan yhteydessä on usein kyse painostuksesta tai vakavasta väkivallasta, jonka uhka ei poistu. Sen vuoksi kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen on tärkeää uhrin tilanteen parantamiseksi. Poliisin tulee kyetä tunnistamaan ja erottamaan kunniaan liittyvä väkivalta ”tavanomaisesta” lähisuhdeväkivallasta, jossa tekijänä on yleensä yksi henkilö. Useissa tapauksissa kunniamotiivin takana on koko suvun tai yhtei-

sön painostus tai uhka tappaa uhri perheen kunnian palauttamiseksi. Toisinaan matkalle lähdetään tai uhataan lähteä tätä tarkoitusta varten hyvinkin kaukaa.

Kaikkiaan aineistossa oli ainoastaan 11 ilmoitusta, joissa sana ”kunnia” tai ”kulttuuri” esiintyi motiivin yhteydessä. Useissa avoimissa ilmoituksissa väkivallanteon motiivi ei tullut lainkaan ilmi. Tämän perusteella voidaan todeta, että kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseen tarvitaan lisää koulutusta.

Tutkimusaineisto osoitti, että myös Suomessa esiintyy paljon eri muotoista kunniaan liittyvää väkivaltaa, monissa eri suljetuissa yhteisöissä. Yleensä kunniaan liittyvän väkivallan teot tapahtuvat yksityisissä tiloissa, eikä väkivalta tai painostus siten aina käy ilmi ulospäin. Useissa tapauksissa asianomistaja perui myöhemmin vaatimuksensa tai vähätteli tapahtumia tai ei antanut kuvata saamiaan vammoja. Kulttuurin ja yhteisön voima yksittäisen henkilön elämään on erittäin suuri ja häpeää tai sen tuottamista halutaan siksi välttää viimeiseen asti. Kunniaan liittyvää väkivaltaa tekevät yleensä miehet, mutta myös äidit tyttäriään kohtaan sekä yhteisön muut edustajat myös miehiä kohtaan. Odotukset suvussa perityn kulttuurin mukaiseen käyttäytymiseen asettavat tiukat raamit yksilön käyttäytymiselle. Paine on usein kollektiivista ja siksi hyvin ahdistavaa.

7 POHDINTA

7.1 Poliisin rooli kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa ja ennaltaehkäisyssä

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että kunniamotiivin tunnistamiseksi poliisissa tarvitaan paitsi kohdennettua koulutusta kunniaan liittyvän väkivallan alalta myös kulttuurien tuntemusta, kykyä tunnistaa ja tulkita kunniamotiivi rivien välistä. Pelkästään uhrien turvallisuuden, oikeusturvan ja tasa-arvoisen kohtelun kannalta olisi suotavaa, että poliisin käytössä olisi yhteinen tunnistamisen työkalu. Ruotsissa käytössä olevan PATRIARCH -järjestelmän soveltuvuutta Suomen poliisin käyttöön kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi olisi hyvä selvittää. Myös ilmoitusten kirjaamisessa olisi hyvä käyttää jotain luokittelua, etenkin uhka-arvion määrittämiseksi tai ilmoitusten löytämiseksi, jos aihetta aiotaan tutkia tarkemmin.

Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen on haaste, jos asianomistaja ei luota poliisiin tai muihin viranomaisiin tai jos hän vähättelee tapahtumia, alistettuna suojelee epäiltyä tai

hyväksyy väkivallan ja sillä uhkailun eri muodoissaan osana kulttuuria. Myös uhreja on perheessä usein enemmän kuin yksi, mikäli tyttäriä on monta. Ei pidä myöskään unohtaa perheen poikia, jotka voivat joutua suvun painostuksen alla kunniaan liittyvän väkivallan tekijöiksi, jos perheen isä on kuollut.

Useissa tutkimuksen aineiston ilmoituksissa tutkinta oli päätetty sen perusteella, että asianomistajalla ei ollut lievän pahoinpitelyn asianomistajana asiassa enää vaatimuksia. Etenkin asianomistajarikosten osalta näissä tapauksissa tulisi voida toimia myös asianomistajan kannalta turvallisesti ja tulevaisuutta ajatellen. Tulevaisuudessa toivottavasti myös lainsäädäntö muuttuu näiltä osin uhrin asemaa parantaen. Monen rikosilmoituksen yhteydessä mieleen tuli epäily, että asianomistajaa olisi painostettu epäillyn tai yhteisön puolesta lupamaan vaatimuksistaan.

Sidosryhmätyö ja viranomaisyhteistyö ovat erittäin tärkeitä kunniaan liittyvän väkivallan uhan alla elävien auttamiseksi. Poliisin roolia yhteiskunnassa luotettavana ja turvallisena viranomaisena tulee korostaa. Lisäksi tarvitaan valistusta ihmisoikeuksista sekä koulutusta yhteiskuntamme laeista ja tavoista sekä maahanmuuttajille että muille yhteiskunnassa oleville uskonnollisille ja kulttuuriyhteisöille. Kaiken kaikkiaan tulisi lisätä avoimuutta ja keskustelevaa ilmapiiriä. Olennaista on myös opettaa kaikille maassa asuville suomen kieli kommunikoinnin helpottamiseksi ja yhteiskuntaan sopeutumiseksi. Eristäytyminen johtaa kunniaan liittyvän väkivallan uhan yhteydessä todennäköisesti vain uhrin kannalta hankalampaan tilanteeseen.

7.2 Tutkimuksen arviointi

Tutkimuksen tavoitteena oli luoda holistinen ymmärrys kunniaan liittyvästä väkivallasta. Tutkimuksessa keskityttiin kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseen. Teoriaosiossa pyrittiin kuvaamaan kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteitä ja selventämään motiivin ja erityisesti kunniamotiivin syntyä, sekä esiteltiin uhka-arvion tekoon suunniteltuja tunnistamistyökaluja. Tutkimuskysymykseen haettiin vastausta empiirisessä osiossa selvittämällä, miten kunniamotiivi näkyi poliisin kirjaamissa rikosilmoituksissa. Analyysissä selvisi, millaisia kunniaan liittyvän väkivallan tapauksia rikosilmoituksiin on kirjattu vuonna 2016. Aineiston haku Rikitripistä/Patjasta olisi voinut olla täsmällisempää ja joitain termejä olisi voitu pyrkiä sulkemaan pois turhien ilmoitusten sulkemiseksi raaka-aineiston ulkopuolelle, jolloin ilmoitusten lukumäärä olisi ollut rajoittuneempi. Toisaalta silloin joitain aineistossa

nyt mukana olleista ilmoituksista olisi voinut jäädä pois. Toisaalta, aineiston haussa olisi voitu käyttää lisänä myös hakusanoja huivi, klaani, veren juominen, huora, pettäminen, lähestymiskielto. Nämä olivat asioita, jotka tutkija havaitsi vasta ilmoitusaineistoon tutustuessaan. Vaikka teoriaosion luominen vei ajallisesti kauan, oli raaka-aineiston läpikäynti työn työläin vaihe. Tutkimuksen aineisto oli monipuolinen ja siinä onnistuttiin löytämään sekä tapauksia, joissa kunniaan liittyvä väkivalta oli selvästi ilmaistu ja tapauksia, jotka selvästi olivat kunniaan liittyvää väkivaltaa, mutta kunniamotiivi tuli ilmi epäsuorasti kulttuurisena erityispiirteenä.

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida tarkastelemalla sisällönanalyysin kategorioiden täsmällisyyttä. Näin voidaan varmistua siitä, että eri tutkijat päätyisivät samoihin tuloksiin saman aineiston perusteella (Silverman 2010). Tässä tutkimuksessa kategorisointia tehtiin aiemmissa tutkimuksissa tehtyjen luokitteluiden perusteella sekä rikosnimikkeiden sekä ilmoitusten teonkuvauksissa, kuulusteluissa ja tutkintamuistioissa esiintyneiden ilmaisujen perusteella. Todennäköisimmin joku toinen tutkija päätyisi samoihin jaotteluihin. Kuitenkin analyysissä oli mukana tietty subjektiivinen tietopohja, joka on osaltaan vaikuttanut kategorisointiin etenkin epäselvien tapausten kohdalla. Usein kunniaan liittyvä väkivalta voidaan sekoittaa tavalliseen lähisuhdeväkivaltaan, mikäli tapauksen taustoista ei ole riittävästi tietoa.

Suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvoisuuden ja yksilön koskemattomuuden suojan kannalta on tärkeää, että niin poliisilla kuin muillakin viranomaisilla on kyky tunnistaa ja sitä kautta myös estää kunniaan liittyvää väkivaltaa. Tältä osin tutkimus on yhteiskunnallisesti merkittävä. Analyysin kattavuus on toteutettu tarkastelemalla selkeitä kunniaan liittyvän väkivaltan tapauksia jaottelemalla ne ilmoituksissa esiintyneiden ja aiemmissa tutkimuksissa todettujen kunniamotiivin muotojen perusteella ryhmiin, joita on tarkasteltu toistuvuuden kannalta. Näin ollen johtopäätökset eivät perustu yksittäistapauksiin, vaan laajempaan kokonaisuuteen.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta (Hirsjärvi et al. 2009, 232). Tutkimuksen arvioitavuus ja toistettavuus on varmistettu kuvailemalla tarkasti aineiston keruussa käytetyt menetit ja hakusanat. Tutkimuksen eettisyys on varmistettu käsittelemällä aineistoa anonymisti ja pyrkimyksellä olla leimaamatta eri ihmisryhmiä. Aineisto ja tutkimustulokset esiteltiin niin, että ilmoitusten asianosaisia ei voida tutkimuksen avulla tunnistaa yksityiskohtien tai kuvausten perusteel-

la. Vaikka kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy tietyissä kulttuureissa, yhteisöissä ja alueille, se ei tarkoita, että kaikki toteuttaisivat tai kokisivat sitä kyseisissä ryhmissä. Tiedonkeruuta varten haettiin asianmukainen tutkimuslupa ja tutkimus toteutettiin siinä mainittujen edellytysten mukaisesti. Ilmoitustietoja käsiteltiin ainoastaan opinnäytesuunnitelman mukaisessa laajuudessa ja poliisin suojatussa tuve-verkossa. Salattuja ilmoituksia ei käsitelty eikä asianosaisiin oltu yhteyksissä. Tutkimuksen valmistuttua tutkimusaineisto tuhoettiin tietoturvalisella tavalla.

Tämän tutkimukset tavoitteet toteutuivat hyvin. Tutkimuksella luotiin kokonaisvaltainen ymmärrys Suomessa esiintyvän kunniaan liittyvästä väkivallasta ja sen tunnistamisesta. Tutkija sai kattavan ja monipuolisen kuvan aiheesta teoriassa ja myös käytännön tasolla. Matka on ollut antoisa ja silmiä avaava. Se on tuonut mukanaan paljon pohdintaa kunniankulttuurista ja naisen asemasta 2010-luvun maailmassa. Aihe on tärkeä ja on toivottavaa, että siitä syntyy paljon lisätutkimusta tulevaisuudessa.

LÄHTEET

Ala-Lipasti, Raija (2009) *Kunniaväkivalta*. Helsinki: Vihreä sivistysliitto ry.

Autio, E. (2016). *Myös minun kulttuurissani on kauniita asioita, jotka haluan pitää.* ” Kulttuurien kohtaamista koskevat näkemykset ja akkulturaatioasenteet DIDAR-hankkeen dialogityöpajoissa. Pro gradu –työ. Tampereen yliopisto.

Berg, B.L. & Lune, H. (2012). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Pearson.

Hong, T. (2015). *Kunniaan liittyvä väkivalta rikosoikeusperspektiivistä*. Seminaariesitys

Eriksson, P., Kovalainen, A. (2008). *Qualitative Methods in Business Research*.

Gerbert, N. (2015). *Kunniaan liittyvä väkivalta: tunnistaminen, tukeminen ja palveluohjaus*. Seminaariesitys (Voimavarakeskus Monika, Monika-Naiset liitto ry)

Hansen, S., Sams, A., Jäppinen, M., Latvala, J. (2016). *Kunniakäsitykset ja väkivalta. Selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa*. Ihmisoikeusliitto

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*

Karalahti, A. (2008) *Kunniaväkivalta -kunniamurha kunniaväkivallan muotona*. Tutkielma. Turun yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta.

Lidman S. (2015). *Väkivaltakulttuurin perintö*. Gaudeamus

Meloy, R.J. & Hoffmann, J. (2014). *International Handbook of threat assessment*. Oxford University Press.

Niemi, J. (2010), päivittänyt Rauta, J. (2017). *Viharikosilmoitusaineiston muodostaminen Patjasta (Rikitrip) tutkimusta varten*.

Lamminpää, S. & Roimaa, M. (2011). *Kunnia ja perinteet väkivaltana*. Opas kirkon lapsi-, perhe- ja nuorisotyönohjaajille kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta

Parekh, S. (2015). *Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Poliisi ja ihmisoikeudet- seminaariesitys

Rautiokoski, M., Janhunen-Ruusuvuori, M. (2016). *Kohtaaminen ja dialogi kunniakulttuuri- ja kunniaväkivaltatyössä*. DIDAR –hanke.

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S., Paavilainen, S. (2011). *Tutkimuksen voimasanat*. WSOYpro Oy.

Sandström, M. (2010). *Psyhyke ja aivot toiminta*. Neurofysiologinen näkökulma. WSOYpro Oy.

Schlytter, A., Rexvid, D. (2016) Mäns heder. Att vara bade offer och förövare. Studentlitteratur

Sisäasiainministeriö (2011). Viranomaisten koulutuksen kehittäminen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi. Sisäasiainministeriön julkaisut 14/2011

Statens offentliga utredningar (2015). Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck.

Tammisalo-Savolainen, T. (2009). Suojattu yhteisö: Kunniaväkivalta kollektiivisena ilmiönä Suomessa.

Tauro, T. & van Dijken, M. (2009). Kunnia konfliktina: Keinoja ennaltaehkäisyyn. Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri.

--

Elektroniset lähteet:

MLL (2016). Mannerheimin lastensuojeluliitto, Uudenmaan piiri.
http://uudenmaanpiiri.mll.fi/toiminta/kunniaan-liittyvan-vakivallan-eh/mita_kunniaan_liittyva_vakivalta/ viitattu 4.4.2016

PATRIARK Bedömning av risk för patriarkalt våld med hedern som motiv. Användarmanual <http://kunskapsbanken.nck.uu.se/nckkb/nck/publik/fil/visa/367/Patriark%205.pdf> viitattu 2.9.2017

Salmenkangas, M. (2006): Uhkana kunnia. Välineitä viranomaisille kunniaväkivaltaan puuttumiseksi. Mannerheimin lastensuojeluliitto (julkaisematon).

Socialstyrelsen

<http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/sokimetodguidenforsocialarbete/saravspousalassaultriskasses> viitattu 2.9.2017

Terveystieteiden tutkimuskeskus (2017). https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lomakkeet/lomakkeet_vakivallan_puheeksi_ottamiseen viitattu 4.4.2016

THL https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/lahisuhde_perhevakivallan_ehkaisytyo/lahisuhde/kunniavakivalta viitattu 4.4.2016